(५) आपरितोषाद्विदुषां न साधु मन्ये प्रयोगविज्ञानम्।
बलवदपि शिक्षितानामात्मन्यप्रत्ययं चेतः॥ २॥

B. A. Part II. अ. शा. 4th paper

प्रस्तुतोऽयम् श्लोकः अभिज्ञानशाकुन्तलस्य प्रथमांकात् संगृहीतोऽस्ति। अस्मिन् श्लोके महाकवि स्व ~~सांस्कृतिक~~ काव्यकर्तृत्व चिन्तने प्रस्तौति। स विश्वस्तोऽस्ति यत् नीर-क्षीर विवेकिनः बुधाः सत्काव्यस्य अपमानमपि न विधास्यन्ति, प्रयोगविज्ञानस्य साफल्यं स विदुषां सन्तुष्टिमेव मन्यते। सूत्रधारः नटीं कथयति आर्ये! कथयामि ते भूतार्थम् —

आपरितोषेति। विदुषां - पण्डितानां, आपरितोषात् - सन्तोषप्राप्ति पर्यन्तम्, यावद् विज्ञः सन्तोषं न प्राप्स्यन्ति तावत् कालमित्यर्थः, प्रयोगविज्ञानम् - प्रयोगस्य - आङ्गिक - वाचिक - आहार्य - सात्त्विक रूप अभिनय चतुष्टय ~~रूप~~ क्रियाकलापस्य, विज्ञानम् - विशेषशिक्षणम्, साधु - सम्यक् उत्कृष्टमेव स्थितम् इति तु न मन्ये - न स्वीकरोमि - इत्यर्थः, कुतः? इति चेत् तत्राह - बलवदपीति। शिक्षितानां - विज्ञानाम्, मादृशानाम् अशिक्षितानां कथा तु दूरे तिष्ठतु इति भावः, बलवदपि - सुदृढमपि, चेतः - मनः, आत्मनि - स्वस्मिन् विषये, अप्रत्ययम् - अविश्वसनीयम् भवति इति शेषः।

लोकेऽस्मिन् वस्तुतः सुशिक्षिताः अपि जनाः मदीयं शिक्षा समुत्कृष्टा एव निश्चेतुं न शक्नुवन्ति, मादृशानां मन्दमतीनां जनानां कथा तु दूरतः परिहरणीया इति निष्कर्षः। अतएव सुविदित इत्यादिना त्वया प्रकटितोऽपि विश्वासो न मयि समुचितः इति भावः। अत्र पूर्वार्द्धे 'पर्यायोक्तालंकारः', पश्चार्द्धे तु अर्थान्तरन्यासः' द्वयोरपि अलंकारयोः अङ्गाङ्गिभाव - रूपेण सांकर्यम्। अत्र आर्या नाम गीतिः।

अनुवाद: — जब तक विद्वान लोग मेरे कौशल से गद्‌गद न हो जायँ, तब तक मैं अपने नाट्य-कार्य को अच्छा नहीं कह सकता। क्योंकि - मैं इस काम को कर ही लूँगा, ऐसी बलवती धारणा रहने पर भी शिक्षितों के सामने स्वयं अपने चित्त को विश्वास नहीं होता (अर्थात् यह सन्देह बना ही रहता है कि विद्वद्‌गण इससे सन्तुष्ट होंगे [illegible]